

Examenverslag van geschiedenis havo, tweede tijdvak (2023)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

periode	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
Door de tijd heen	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'Eerste Wereldoorlog', (2) 'atoomproeven', (3) 'East India Company', (4) 'Franse democratische revolutie', (5) 'eerste stoomschepen', (6) 'eerste Europeanen aan land (in Zuid-Amerika)'.
Vroegmoderne tijd	2	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg '16e eeuw' zijn in het subblok 'Renaissance' de kenmerken van de renaissance besproken. Deze corresponderen ook met de kenmerkende aspecten uit dit blok. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je de kenmerkende aspecten koppelen aan gegevens uit de bron.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Overzicht 16e-18e eeuw' is de wetenschappelijke revolutie en daarbij het empirisme besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je de uitleg hiervan koppelen aan de uitspraak van Galilei over zintuigen, verstand en intellect.
	4	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De tijden uit elk liedje corresponderen met periodes uit de uitleg. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' waren er kernwoorden uit elk liedje te koppelen aan kenmerkende aspecten uit die periode. Bij liedje I en liedje II kon je de jaartallen die in de liedjes worden genoemd opzoeken in de tabel uit de uitleg 'Overzicht 16e-18e eeuw'. Hier kon je kijken welke kenmerkende aspecten daar bij hoorden. Voor liedje III kon je in het blokje 'Koloniën: de Verenigde Staten' uit de uitleg 'Het Britse Rijk' opzoeken welk kenmerkend aspect past bij het bespotten van het Britse bestuur.
	5	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het eerste punt van deze opgave was te behalen met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' en tips uit het 'Cito woordenboek'. Hiermee was een politiek motief voor de opstellers te bedenken. De opstellers zijn kolonisten en bij politieke motieven kon je denken aan argumenten die te maken hebben met macht, bestuur of oorlog.
	2	I	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Voor de laatste twee punten voor deze opgave had je de vaardigheden tekstverklaren en logisch redeneren nodig, deze worden door Cito als algemene vaardigheden beschouwd. In de bron wordt een burgerlijk politiek lichaam beschreven die delen van de macht in de kolonie heeft. Met logisch redeneren was daarna te concluderen dat daarmee de macht van Jacobus I wordt ingeperkt.

	6	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Overzicht 16e-18e eeuw' is het 'handelskapitalisme' besproken, met als voorbeeld de VOC. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' is het kenmerkend aspect te koppelen aan de oprichting hiervan. Vervolgens kon je met stap II van stappenplan 'Examenvraag' het doel van de VOC bedenken en deze koppelen aan elementen uit de bron.
	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is in het blokje 'Koloniën: de Verenigde Staten' besproken wat de Verlichting en rationeel optimisme inhouden. Dit is met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Vragen met prenten' te koppelen aan de prent. De elementen die je hier kon kiezen waren dat de vader het kind wat niet wilde leren afwees, of dat deze dan een bedelaar zou worden.
		1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheid die je nodig had voor deze opgave is logisch redeneren, dit wordt door Cito als een algemene vaardigheid beschouwd. Je kon hierbij een argument bedenken waarom juist het uitgeven van een prentenboek bijdroeg aan het verspreiden van deze boodschap bij kinderen.
	8	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je een gegeven kiezen om te koppelen aan beide vragen uit de opgave. De eerste extra denkstap die je bij de vraag kon maken, was bedenken wat een argument kon zijn dat plantage-eigenaren er niet achter zouden staan dat hun slaafgemaakten militair getraind zouden worden. De tweede extra denkstap die je bij deze vraag kon maken, was bedenken waarom het achterblijven van familie op de plantage voor de geselecteerde slaafgemaakten een motivatie was om zich goed in te zetten.
Moderne tijd	9	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Het Britse Rijk' is in het blokje 'Koloniën: de Verenigde Staten' besproken hoe er in 1833 een verbod kwam op slavernij in grote delen van het Britse Rijk. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' is deze informatie te koppelen aan het protest van de Britse regering.
	10	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokkenschema uit de uitleg '19e eeuw' is het begrip 'Industriële Revolutie' besproken. Voor de eerste twee punten uit deze opgave kon je deze kennis met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' koppelen aan de beschreven arbeidershuisvesting in de bron. Het derde punt van de opgave van de vraag kon je halen door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Bronnen beoordelen' (dat is behandeld tijdens het avondprogramma). Uit de bron kon je halen dat er onderzoekers moesten rapporteren naar de overheid. Hiervoor zijn ze dus zelf op onderzoek gegaan naar de arbeidershuisvesting. Met stap II kon je daardoor het argument gebruiken dat de bron geschreven is door iemand die er zelf bij was.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Argumenten voor waarom een bron representatief is zijn niet besproken tijdens de cursus. Het vierde punt uit de opgave was dus niet te halen met kennis uit de cursus.
	11	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het blokkenschema uit de uitleg '19e eeuw' is het begrip 'nationalisme' besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' is dit te koppelen aan de bron. De extra denkstap je bij het tweede deel van de vraag kon maken was waarom goedkope treinkaartjes leiden tot meer eenheid in Groot-Brittannië.
	12	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokkenschema uit de uitleg '19e eeuw' is het begrip 'modern imperialisme' besproken. Hierin komt zowel het economische motief van het werven van grondstoffen, als het culturele motief van het opdringen van de westerse cultuur terug. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' zijn deze te koppelen aan de bron.

13	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg '19e eeuw' worden verschillende politieke stromingen besproken. Zo kon de uitleg over feminisme en socialisme met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' gekoppeld worden aan de bron.
14	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Bij deze opgave kon je het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Chronologievragen' (dat tijdens het avondprogramma is behandeld) gebruiken om kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen. Door deze kernwoorden aan te strepen, kon je bepalen waar je de genoemde gebeurtenissen in de geschiedenis kon plaatsen. De volgende kernwoorden verwezen naar periodes uit de aantekeningen: (1) 'nationaalsocialistische regering', (2) 'Ostpolitik', (3) 'Vrede van Versaille', (4) 'Warschaupact', (5) 'uitbreiding van de Europese Unie', (6) 'Oostenrijkse bezettingszone'. De exacte jaartallen van 'Ostpolitik' en 'Warschaupact' zijn niet in de uitleg opgenomen, want deze zijn grotebakstof.
15	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken door het stappenplan te gebruiken uit de uitleg 'Bronnen Beoordelen' (dat is behandeld tijdens het avondprogramma). Uit de bron kon je halen dat deze is geschreven door een Brit. De extra denkstap die je kon maken was bedenken wat voor mening een Brit in die tijd zou hebben over Duitsland. Met stap II van het stappenplan 'Bronnen Beoordelen' kon je beargumenteren dat de bron voor het eerste onderzoeksgebied minder betrouwbaar is doordat de maker je ergens van wil overtuigen met de tekst. Voor het tweede onderzoeksgebied is de extra denkstap dat je kon redeneren waarom het publiceren van dit onderzoek in meerdere kranten bijdraagt aan de publieke opinie in Groot-Britannië.
16	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je informatie uit de bron halen om een kenmerkend aspect aan te koppelen. Dit kon je bijvoorbeeld doen door te kijken naar het jaartal van de bron of de beschrijving van de werkloosheid. In de uitleg 'Duitsland in Europa' zijn in het blokje 'binnenlandse politiek Hitler' kenmerken van het naziregime besproken. Hier is ook het begrip 'propaganda' besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' was deze uitleg te koppelen aan de bron.
17	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is in het blokje 'Weimarrepubliek' de Rijksdagbrand besproken. In het blokje 'Ontstaan BRD en DDR' is besproken welke ideologieën er in beide landen werden aangehouden. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' kon je deze gegevens koppelen aan gebeurtenis 1 en 2.
18	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Voor deze vraag kon je informatie gebruiken uit de uitleg 'Nederland', waar in het blokje 'Groeiende welvaart' de dekolonisatie is besproken. In de uitleg 'Duitsland in Europa' is in het blokje 'Koude Oorlog' besproken welke doelen de Verenigde-Staten en de Sovjet-Unie hadden in de Koude Oorlog. De extra denkstap die je kon maken was het redeneren hoe het onafhankelijk worden van landen bijdroeg aan de verhoudingen tussen de Verenigde-Staten en de Sovjet-Unie in de Koude Oorlog.
19	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Duitsland in Europa' is in het blokje 'Koude Oorlog' het begrip 'invloedssfeer' behandeld. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' was hiermee een verklaring op te stellen voor het verstoren van een West-Duitse radiozender. In het blokje 'Hereniging van Duitsland' uit de uitleg 'Duitsland in Europa' wordt het Sovjetbeleid uit de jaren '80 behandeld. Met deze informatie was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te verklaren waarom de Sovjet-Unie in 1988 stopte met het verstoren van de radiozender.

20	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Elk van de vier gebeurtenissen worden in de uitleg besproken: (a) in de uitleg 'Duitsland in Europa' in het blokje 'wereldoorlogen' (b) in de uitleg 'Nederland', in het blokje 'groeïende welvaart 1948-1978' (c)(d) in de uitleg 'Nederland', in het blokje 'veranderingen 1978-2008'. De extra denkstap die je kon maken was redeneren wat voor gevolgen deze gebeurtenissen hebben. Dit was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan de gegevens over Nederlandse winkelketens.
21	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De vaardigheden die je nodig had voor deze opgave zijn tekstverklaren en logisch redeneren, deze worden door Cito als algemene vaardigheden beschouwd. In de bron is te lezen hoe verwonderd Tokac spreekt over hoe het fabriekswerk in Nederland eraan toe gaat. Door middel van logisch redeneren kon je bedenken wat het beeld was dat Tokac dan zou hebben gehad voordat hij hier heen kwam.
22	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is in het blokje 'Groeïende welvaart' besproken dat er aardgas werd gevonden in Groningen. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' was dit te koppelen aan de afname van hout als brandstof. Ook is er in dit blok besproken hoe de groeiende welvaart er toe leidde dat mensen meer vrije tijd hadden. Dit was met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' te koppelen aan de recreatieve bezoekersstroom.
23	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Groeïende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' is er uitgelegd dat hippies tegen de consumptiemaatschappij waren. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' was hiermee te verklaren dat hippies er eigenlijk op tegen zouden zijn dat er productie van producten op grote schaal plaatsvond.
24	4	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Vragen met prenten' kon je elementen uit de bron koppelen aan de vraag. De elementen die je hier kon kiezen waren dat een Oost-Duitser en Sovjet-Rus samen lachend worden afgebeeld en de nadruk dat een Oost-Duitser de eerste Duitser in de ruimte was. De extra denkstap die je hier kon maken was hoe deze elementen bijdragen aan het beeld wat Oost-Duitsland over zichzelf probeert te schetsen.
25	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Nederland' is in het blokje 'Veranderingen 1978-2008' het politieke beleid van Lubbers besproken. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' of het stappenplan uit de uitleg 'Vragen met prenten' kon je elementen uit de bron koppelen aan de vraag. Elementen die je kon kiezen waren de afbeelding van een gebogen man met bijl in zijn rug, de tekst 'neen' of te schrijven over het 'pakken van de zwakken'.
26	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blokje 'Groeïende welvaart' uit de uitleg 'Nederland' is besproken dat de jongerencultuur in de jaren '60 opkomt was. Met stap II van het stappenplan 'Examenvraag' was deze informatie te koppelen aan de vraag.
	72		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentages
I	5	7%
II	48	67%
III	16	22%
IV	3	4%
	72	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 96% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.